

Din corespondența românilor din Secuime cu Nicolae Iorga - anul 1919

*„Pe aici românul cărturar are durerea să în-
tâmpine atâția din neamul cari nu știu românește nici cât
trebuie pentru a spune ce spun totuși, cu mândrie, în
ungurește: Sânt român! Preotul le face liturgia în limba
străbunilor, dar predica trebuie s-o fie în acea limbă pe
care oamenii o pot înțelege... Românii șchioa-pătă vorbind
limba lor, sfânta limbă de omenie a moșilor și strămoșilor
lor, limba care numește seminția lor, portul lor frumos,
datinile minunate pe care le-au păstrat.”*

Așa descria Nicolae Iorga, la început de secol XX,
drama românilor din Secuime, maghiarizați cu brutalitate
de către statul ungar. Aceeași realitate s-a păstrat și în
momentul Unirii Transilvaniei cu România, în 1918, reali-
tate zăgăzită și în scrisorile pe care marele istoric le
primea din Covasna în 1919-1920 și în articolele pe care
cunoscătorii acesteia le publicau în ziarul istoricului,
„*Neamul Românesc*”. Lucrând la volumul VI din seria
„*Scrisori către Nicolae Iorga*”, am găsit și aceste materiale
în corespondența păstrată la Academia Română; ele merită
să vadă lumina tiparului. Trebuie menționat și faptul că, în
perioada de după 1918, deseori Nicolae Iorga s-a aplecat cu
atenție asupra situației românilor din județele de azi
Covasna și Harghita. Iată materialele pe care le-a publicat
pe această temă:

1. *Secuii, „dușmanii” noștri*, în „*Neamul Românesc*” din 30 ianuarie 1919;
2. *Secuimea vorbește*, idem, din 26 februarie 1920;
3. *În Ardealul anului încoronării*, București, 1923;
4. *Secui și Români*, în „*Neamul Românesc*” din 13 decem-
brie 1926;
5. *O expoziție de artă secuiească*, idem, din 15 noiembrie
1934;
6. *Începuturile și motivele desnaționalizării în Secuime*,
ședința Academiei Române din 19 iulie 1935, București,
1936;
7. *Drumuri prin Secuime*, în „*Neamul Românesc*” din 12
iulie 1936, conferință la Radio din 10 iulie 1936;
8. *Considerații noi asupra rostului secuilor*, conferință
radio, în „*Neamul Românesc*” din 18 februarie 1939 și
broșură, București, 1939;
9. *Pages sur le droits des Roumains dans les provinces
danubiens depuis 1918 au territoire de l'ancien royaume*,
Bucarest, 1940.

Citind scrisorile din Secuime către Nicolae Iorga
din 1919-1920 ne putem întreba dacă după 80 de ani de
îndreptătită stăpânire românească asupra acestei zone s-a
schimbat ceva. Răspunsul este afirmativ: s-a schimbat, dar
în rău pentru români. Procesul de maghiarizare a continu-
at, ducând chiar la dispariția unor întregi comunități. La fel
ca în 1919, mulți români nu-și cunosc limba maternă, sau
le este frică să o vorbească. La fel ca în 1919, autoritățile
românești îi favorizează pe reprezentanții maghiarilor și
aplică strâmb legea, în defavoarea românilor.

IOAN RAFIROIU

Parohia Bisericei „Sfinții Arhangheli”
Comuna Poiana Sărată, Județul Treiscaune [1920]

Domnule director,

Cu onoare viu a vă cere concursul dv., rugându-
vă să binevoiți a publica în ziarul de sub conducerea dvs.
Apelul alăturat, mulțumindu-vă din inimă pentru sprijinul
dat comunei mele. Pentru eventuale spese administrative,
spese de publicare și înserare a colectei ce vă rugăm să
întreprindeți pentru noi, veți retrage din sumele colectate
sau ne veți anunța pentru plățirea lor.

Primiți, în numele enoriașilor mei, considerați-
unea deosebitei stime ce vă păstrăm!

Preot paroh, Rafiroiu Ioan

Domniei-sale,

Domnului director al ziarului cotidian „*Neamul
Românesc*”¹, București.

B.A.R. Corespondența N. Iorga, vol. 282, f. 213.

1. „*Neamul românesc*” era citit de mulți români din jude-
țele cu majoritate secuiească deoarece, pe lângă informația
generală, aborda și problematica specifică acestor județe.
Printre articolele de acest fel, și acela semnat de G.
Manițiu-Galați, Vâlcele (nr. 239, din 28 octombrie 1919);
„*În județul Trei Scaune, la zece kilometri depărtare de Sf.
Gheorghe (Sepsisîngeorgiu) și douăzeci și cinci de
kilometri de Brașov se află localitatea Vâlcele, cunoscută
sub denumirea ungurească, aproape numai sub numele
urât: Elöpatok. Ținutul Trei Scaune era destinat maghi-
arizării cu orice preț, dar mai ales în această comună,
unde în timpul verii veneau, pe lângă privilegiații
maghiari, atâția străini, între cari o mulțime de oameni de
viță nouă din Vechiul Regat. Ungurizarea trebuia făcută
repede, forțată prin toate mijloacele și metodele pe care le-
a putut născoci mintea șovinistă a poporului unguresc,
pentru ca iubiții visători să aibă impresia că se găsesc într-
un colț de paradis curat unguresc. Și totuși, această loca-
litate, așa de pușin cunoscută, mai ales în patria marnă, sub
numele poetic de Vâlcele, a fost și a rămas o comună exclu-
siv românească.*

*Locuitorii, cam vreo mie de suflete, sunt toți plugari
români, cari n-au putut fi maghiarizați nici cu forța, nici cu
ademénirile. Numele de Vâlcele l-a primit satul din timpuri
depărtate, după cele patru văi care coboară de pe dealuri*

înnalte și se întâlnesc toate în sat. Trei din ele izvorând din înălțimile de la Apus se întâlnesc aproape în același punct. Prima este Valea Mare, cu bolovani; ungurii au botezat-o Előpatak, adică Valea Întăia, și au numit apoi și satul tot Előpatak. A doua vale este Valea Dragă, ungurește Druga-Patak și a treia Valea Corbului, tradusă pur și simplu ungurește Szin-Patak, Szin=cărbune, patak=pârâu. A patra coboară de pe povârnișurile de la răsărit și se unește cu celelalte trei surori în partea de jos a satului. Aceasta este Valea Șipotului, fără alt nume unguresc. Demn de amintit este că prima vale, cea mare cu bolovani, primește în stânga ei ca afluent la Pârâul Mămăligii, de numele cărui este legată în conștiința poporului, următoarea legendă: Pe vremuri - când nu se știe, că-i tare de mult - într-un loc pe acest pârâu, ciobanii au făcut o mămăligă cât toate zilele, dar, când o mestecau cu mestecăul cel mare, Dumnezeu a dat ploaie grozavă, cu tunete și fulgere, și s-a întâmplat că trăznetul a lovit tocmai în mijlocul mămăligii, în mestecău, așa că mămăligoiul, lovit de puterea celui de Sus, s-a lătit de tot și apoi s-a pietrificat și a dat naștere la platforma lată și rotundă de piatră care se vede și azi; iar mestecăul din mijlocul mămăligii a primit de la Dumnezeu putere de viață, a prins rădăcină și a început să crească, - și a tot crescut vreme îndelungată, până s-a făcut fagul cel uriaș ce se vede chiar azi în mijlocul platformei de piatră. De atunci, oamenii i-au zis acestui pârâu, Pârâul Mămăligii, iar urmașii acelor ciobani s-au numit Mămăligoi și trăiesc și azi în sat familii cu numele de Mămăligoi, dintre care unul este domnul Mămăligoiu, primarul de azi al Vâlcelelor.

Chiar și numai din puținele exemple aduse aici se poate vedea destul de limpede caracterul vechiu românesc al satului Vâlcele și al întregii regiuni. Maghiarizarea a făcut, totuși, progrese însemnate și urmele silniciei ungurești se văd și azi destul de tare, mai ales că nimenea n-a căutat până acum să înlăture efectele acestei silnicii. Să citez câteva din acestea.

Aproape toți țeranii și țerăncele știu mai bine ungurește decât românește și s-au obișnuit să întrebuințeze în vorbirea zilnică numai numirile noi ungurești. Animalele au primit nume ungurești. Badea Ion, acum Ianci, își mână boii la plug în dialect unguresc «bo meg», iar portul național a suferit împeștriri cu șireturi și motive ungurești. În familiile unde bărbatul este ungur sau femeia unguroaică, limba română a fost izgonită și înlocuită cu cea ungurească, iar copiii ieșiți din aceste încrucișări privilegiate și ajutate de stăpânire, nici nu mai știu românește, cum este cazul în multe din familiile Cășeștilor - Cașiu - azi Kasas. Dar nu numai copiii acestora nu știu limba românească, ci aproape tot tineretul vorbește cu mai multă ușurință ungurește decât românește, căci stăpânirea ungară se îngrijise de mult ca să înlăture compleci școala românească, așa încât copiii tinerilor noștri primeau instrucția școlară exclusiv în limba maghiară de la dascălul ungur sau ungurizat, și ni putem ușor închipui cu ce dispreț vorbea dumnealui copiii români despre opinca românească. Ocrotitoarea limbei românești, a datinilor și obiceiurilor străbune, rămăsese numai biserica, singurul loc de unde n-au putut fi izgonite. Dar și aceasta a fost îndreptat lovită prin desprețuirea acelor care se duceau la Biserică și prin ademenirea multor familii românești spre alte confesiuni, mai ales spre cea unitară și reformată. În timpul din urmă lucrul a fost și mai ușor, căci comuna Vâlcele rămăsese fără preot român, așa că biata turmă cuvântătoare căzuse pradă lupilor hrăpăreți. Urmarea a fost ca în general credința în popor a slăbit, oamenii s-au deprins cu multe lucruri rele și s-au cam sălbăticit; de aceia organele bisericești sânt absolut datoare să dea grabnic acestei comune preot și învățător bine pregătiți sub toate raporturile.

Și încă ceva.

Comuna Vâlcele este o localitate balneară de prim

rang și de aceia atențiunea regimului maghiar s-a concentrat mai ales asupra părții din comună unde se află izvoarele minerale. Aici românii proprietari de case, curți și grădini au fost cu desăvârșire înlăturați, prin vânzări silite, și chiar și comuna a fost depozedată în timpul din urmă de terenurile, de pădiurile ei și de o întreagă stradă, care trecea chiar prin vatra satului. Desigur că și această depozedare s-a făcut tot în mod tendențios, silnic, meșteșugit, ilegal, chiar dacă ar avea toate formele legale, numai cu scopul ca să dispară orice urmă românească din apropierea băilor și apelor minerale și spre a sărăci și duce la sapă de lemn o comunitate română. Și au reușit, căci comuna propriu-zisă este astăzi foarte săracă, fără niciun venit, fără local pentru Primărie, fără școală; iar biserica și casele parohiale, zidite pe vremuri de prințul sârbesc Miloș, dărăpănate și ruinate, au urgentă trebuință de reparații“.

AUREL NISTOR

TELEGRAMA

D-lui N. Iorga, profesor universitar, București

Data: 30.09. 1919

Transmisă Sepsiszentgyorgy [Sfântu Gheorghe]

Românii din Secuime, doritori de muncă pentru răspândirea scrisului românesc până în cea mai ascunsă colibă, văzându-se pentru prima oară adunați liberi și nestânjeniți ca să reorganizeze Departamentul Trei Scaune al Asociațiunii pentru Literatura și Cultura Poporului Român, cugetă cu adânc devotament și cu dragoste de d-voastră, apostolul muncii și treziri prin luminarea sufletului românesc. Vom merge înainte pe calea indicată de d-voastră.

Preot Aurel Nistor², președinte
Gr. Păltineanu, secretar

din „Neamul Românesc“, an XIV, nr.219 din 4 octombrie 1919.

Originalul în B.A.R., Corespondența N. Iorga, vol. 283, f. 242.

Telegramă publicată de Ion Lăcătușu, în „Identitate și cultură la românii din secuime“, 1995, p.217. În „Neamul Românesc“ este inclus și răspunsul dat de N. Iorga: „Preotului Aurel Nistor; Departamentul Asociației, Sepsisîngiorgiu.

Mai mare bucurie nu pot avea decât văzând cum cultura noastră pretutindeni crește puterile neamului în țara mărită, nici mai mare mândrie decât, că am fost printre cei cari la munca noastră comună s-au trezit odată cu zorile. Până la revedere, atâta vă pot spune scrisul. N. Iorga.“

2. Relația dintre preotul Aurel Nistor și N. Iorga va cuprinde și articole semnate de cel dintâi în „Neamul Românesc“. Între acestea și o relatare a momentului reînființării Departamentului (Despărțământului) ASTRA din județul Trei Scaune. „Neamul Românesc“, an XIV, nr. 227 din 14 octombrie 1919: „**Se ivesc zorile la românii din Secuime**“:

„Secuții din Ardeal în mase mai compacte locuiesc în trei județe, în care și formează majoritatea absolută: Ciuc, Odorhei și Trei Scaune. Cei mai încarnați secuți sunt în Trei

Scaune. Aici au persecutat cu o ură asiatică tot ce e românesc. Ba mergeau în ura lor până acolo încât contestau existența românilor în județ, susținând că sunt secui româniizați în decursul timpului.

În ciuda tuturor svârcolirilor lor, românii din județ și-au păstrat în cea mai mare parte limba, legea, portul și toate obiceiurile din strămoși; o parte din ei și-au păstrat numai legea și conștiința că sunt români. Pe lângă comune frumoase, curat românești, cum sunt Poiana Sărată, Buzău cu peste cinci mii de locuitori, Vâlcele, Arini, Iarăși, unde vezi mândrul nostru port românesc, sunt multe comune în care numai după nume cunoști că sunt români: Aita Mare, Medie și Seacă, Belini, Chepeț, Miclăușoara, Bățani, Chichiș, Dobolii, Ilienii, Lisnău, Bicfalău, Miconișfalău, Cernatul Inferior și Superior, Arcuș, Ghelinta, Toria, orașele Târgul Săcuilor și Sfântul Gheorghe; în acestea întâlnești numai nume de familii, ca Vâncsa (Vancea), Pakular (Păcurar), Bokor (Bucur), Csiki (Ciucan), Mirese (Mircea), Oláh (Român) etc., care de departe îți spun că sunt românești. În aceste comune maghiarizate avem peste tot preoți români, cari serviciul divin îl țin în limba română, predica o rostesc însă ungurește, ca să fie înțeleși de credincioși.

Populațiunea română din Trei Scaune a avut să îndure persecuțiuni foarte grele, mai ales după intrarea armatelor române în Ardeal. Dintre cei peste treizeci de preoți români din județ, au fost închiși în temniță șase, încă din toamna anului 1915 - în procesul celor 16 fiind judecați unii la moarte prin ștreang; în 1916, o mare parte a preoților a fost dusă între sulitele jandarmilor și internată pe la Sopron, alții au avut timp să se refugieze. În 1917-1918 în întreg județul au rămas trei preoți mai bătrâni; morții se îngropau fără preoți, cu copiii nou născuți alegeau credințioșii cale de zeci de kilometri, până găseau un preot să-i boteze. Iar și atunci câtă greutate până primeau iga-zolvány de drum - ausweisurile ungurești fiindu-le de multe ori refuzat, căci le ziceau să-și boteze copiii la preoți maghiari. S-a făcut o presiune nemaipomenită asupra românilor din județ, mai ales asupra acelor cari nu știau să vorbească românește, să se lepede de legea ortodoxă; mulți au și trecut la catolicism sau la reformati. După câștigarea României întregite, s-au reîntors o parte din ei la religia străbună.

Acești frați ai noștri trebuie întâi salvați din ghiarele maghiarismului, să învețe din nou limba românească, să îmbrace iar portul românesc, să simtă și să trăiască ca români. Aceasta și-a pus-o ca țință conducătorii români din județ, având a stabili însă un plan de muncă întocmit și executat cu multă tragere de inimă. Primul lucru ce trebuia făcut, era să li deștepte mândria că sunt români. Până acum nu au avut ocazie să vadă comorile atât de bogate ale sufletului românesc; li s-a spus de unguri, la toate ocaziile, că să se rușineze, căci fac parte dintr-o „naționalitate” - nu negau dreptul de națiune - „lipsită de cultură, săracă, întru toate inferioară celei ungurești”. Li-au sugerat ideea, care a și prins, că românii sunt o rasă decăzută, urmași de slugi și păstori veniți din alte părți în Ardeal, că ei nu au nici cultură, nici lucruri de samă ca artă, port, obiceiuri etc. Ca să convingem pe acești români maghiarizați, s-a organizat în centrul județului, în orașul Sfântul Gheorghe, - mai înainte Sepsiszentgyörgy - o mare serbare populară, în ziua de duminică 15(28) septembrie, la care au luat parte fruntași și țerani din toate colțurile județului și care a reușit foarte frumos.

Pe la orele 9 dimineața, au început să vină căruțele din toate părțile în șiruri lungi; adunându-se în piața largă a orașului; fiecare sat venia deosebit, în frunte cu preotul și cu drapelul tricolor. La orele 9 și jumătate, au servit șaisprezece preoți îmbrăcați în odăjdii un „le-Denim” festiv, în mijlocul pieții, aducând mulțămire Tatălui de Sus, că a ajutat soldatului român la înfrățirea visului străvechiu

și că am ajuns minunea să ne vedem stăpâni în acest oraș. După serviciul divin, s-a ținut adunarea de reorganizare a Despărțământului Asociațiunii pentru Cultura și Literatura Poporului Român din județ. Sala Prefecturii era prea mică ca să încapă toți; o parte din public a rămas pe afară. S-a fixat programul de muncă, s-a ales comitetul de acțiune, s-au înscris membri foarte mulți, mai mulți ca în oricare alt județ pur românesc din Ardeal. S-au trimis telegrame M. S. Regelui, d-lui N. Iorga și Ministerului de Culte din Sibiu. La urmă au fost invitați toți românii maghiarizați, care erau de față în număr de aproape o sută, să vie lângă masa prezidențială, unde era și prefectul județului. Li s-a vorbit în limba maghiară, explicându-le rostul acestei adunări, care e anume chemată pentru ei, ca să-i readucă la tot ce e românesc. Li s-a arătat portul frumos românesc al femeilor din sală, fiind îmbrăcate țărâncele și toate doamnele în costum național, unele în costum de Săliște, altele de Bran-Rucăr, Bicăz, Moldova etc., care de care mai frumoase. S-au convins ei, cu ochii lor proprii, de măiestria femeii române la cusut și țesut, care nu o găsești la alte popoare. Li s-a spus că pot să fie mândri că-s români, căci avem conducători care jertfesc timp, ostenală și bani, numai ca să vadă pe satean înaintat în cultură și avere. Atât de emoționați erau bieții frați ai noștri maghiarizați, încât la terminarea vorbirii, printre lacrimi unii făcându-și cruce, au izbucnit cu toți, căci atâta știau românește: „**Trăiască România Mare!**”

După masă a fost o mare serbare populară în piață, jucându-se toate jocurile naționale, începând cu hora, la care s-au încins toți cei de față, bătrâni și tineri, țerani, preoți și toți ceilalți intelectuali, încât nu ne încăpea piața, cea mai largă piață din câte cunosc în orașele ardelenesti. Ți-era mai mare dragul să vezi cu ce însuflețire jucau în horă românii maghiarizați, trăgând cu coada ochiului tot la vecinii din horă, cum să-și întocmească pașii, să joace și ei la fel! Și s-au deprins; după câteva minute jucau de pare că tot cu hora au crescut! S-a jucat apoi Ardeleana, Breaza, Sârba și alte jocuri. De toată frumusețea au fost jocurile cătorva părechi din Poiana Sărată, ca Năframa, Mănioasa, jucate cu atâta dexteritate și eleganță, încât credeai că vezi artiști dansând și nu țerani. Ar merita să se facă un film numai din dansurile din acea comună, cari spuneau ei că sunt peste șaptezeci la număr, tot alte și alte!

Scopul adunării și serbării a fost atins. Pentru prima oară s-au văzut adunați toți fiii județului, ca să se cunoască unii pe alții, s-au văzut uniți în hora de înfrățire; s-a pus temelie muncii de regenerare națională. Rămâne ca munca începută să se continue cu aceiași dragoste, zel și priecpere. Preot Aurel Nistor, Arpătac, județul Trei Scaune”.

GHEORGHE POPP

Berna, 12.v.1919
Schwartzthorstr 20

Mult stimat domnule profesor,

Profit de un curier care pleacă în țară spre a vă trimite salutările mele și expresia celor mai bune sentimente pe cari mi le înnoiește vederea întâmplătoare a unui număr al „*N(eamului) Românesc*”.

Sper că din luna ianuarie încoace ziarul d-voastră a început să pătrundă în Transilvania mai bine. Din parte-mi vă adresez rugămintea de a ne trimite și nouă ziarul d-voastră prin poșta a cărei circulație spre țară a fost reluată.

Mă folosesc de această ocaziune spre a vă atrage

atențiunea asupra lucrărilor d-lui N.P. Comnen, apărute în timpul războiului nostru. Într-o vreme când tăcerea noastră aici înleznea atât de mult propaganda vrăjmașă, activitatea d-sale, literară și personală, a fost neprețuită pentru cauza noastră. Eu însumi, ca și alți români, am profitat și profităm mult de excelențele legături personale pe care a știut să și le creeze și de simpatiile pe cari a știut să le cultive. Hârmicia, priceperea și dezinteresul cu care a lucrat dânsul aici merită să fie remarcate, și de aceea am îndrăznit să atrag atențiunea d-voastră asupra lucrărilor sale³. Pentru mine cel puțin a fost o mică revelație și o adevărată bucurie de a întâlni aici un bucureștean care e așa de străin de tipul secăturii bucureștene.

De altfel, așteptăm și noi momentul când vom putea să ne întorcem acasă ca să ne putem apuca de vreo treabă folositoare în vastul câmp de probleme și de muncă ce se deschide acasă.

În așteptarea „*Neamului Românesc*”, ca a unui sol bun, vă rog să primiți încredințarea respectului și stimei ce vă port. Al dv. devotat,

Gh. Popp

B.A.R., Corespondența N. Iorga, vol.281, f.424-425.

GHEORGHE POPP

Ploești, 6/VI 1920

Mult stimată domnule Iorga,

Bolnăvicios, hotărâsem să nu iau parte la alegeri. Totuși, în ultimul moment am primit chemarea alegătorilor din ținutul meu natal (Treiscaune, circumscripția Tg. Săcuilor), dar m-am convins că a fost o naivitate să cred că acel ținut a fost anexat la România Mare odată cu restul Ardealului. Un birou electoral, compus exclusiv din unguri, mi-a înlăturat candidatura, invocând ca pretext propria lui neglijență în pregătirea operațiunilor electorale. El a uzat de acest cinism, spre a asigura candidatura unică tot a unui ungur, Fekete. Am apelat, nu în numele unei vechi prietenii personale, ci în numele dreptății jignite, la șeful Resortului de Interne, cerând amânarea unei alegeri ilegale. Dar prietenul Bucșan nu mi-a răspuns. După asemenea întâmplare și altele ce am văzut în ținutul meu, mă mir, nu că Guvernul a răușit, dar că nu a făcut unanimitatea în Ardeal!

De aceea, nu mă mir de căderea d-voastră la Săliște. Nu am obiceiul să-mi defaim prietenii numai pentru motivul că mi-au devenit adversari politici; sentimentul acesta de respect și pietate pentru legăturile personale trecute este așa de puternic la mine, încât vă mărturisesc că nu am fost în stare să mă asociez nici chiar celor cari insultau pe Mangra, deși le dădusem deplină dreptate. Acest obicei mă oprește și acum de a spune ceva despre alegerea de la Săliște. Totuși, am ținut să vă scriu aceste rânduri spre a vă asigura că atâta cât cunosc eu Ardealul nostru, situația d-voastră în acel ținut este cea veche. Puteți să fiți sigur și acum de dragostea, încrederea și admirația tinerilor elementelor din Ardeal cari nu s-au „unificat”, adică nu s-au politicianisat încă cu totul. Și nu renunț la nădejdea că ele vor triumfa în cele din urmă.

Din parte-mi sânt fericit că nu am avut nici un moment sovăieli sau îndoieli asupra atitudinii ce trebue să iau în crizele și frământările politice din ultimele 4-5 luni. Am fost și voi fi și în viitor alături de democrație și nu mă

îndoiesc că ea va triumfa curând sau târziu. După lupta pentru dezrobirea noastră în afară, urmează lupta pentru dezrobirea noastră din lăuntru. „*Erasez l'infâme!*” va fi deviza noastră față de oligarhie. Îmi pare bine și doresc ca Guvernul să ne silească și mai departe a urma lupta alături de dv. contra acestui vrăjmaș al viitorului și dezvoltării poporului românesc unit.

Urându-vă izbândă în lupta ce veți duce în viitoarele Corpuri Legiuitoare, vă rog să primiți, domnule profesor, încredințarea stimei și considerațiunii mele statornice.

Gh. Popp

Nu este dorința mea ca această scrisoare să apară în publicitate.

B.A.R.; Corespondența N. Iorga, vol.289, f.506-507.

3. Propaganda revizionistă maghiară a încercat permanent, după Marea Unire, să-i incite pe secui împotriva românilor; o reflectare a acestei tentative deseori o găsim în coloanele „*Neamului Românesc*”, ziar care publică scrisorile românilor din Covasna și Harghita către N. Iorga, sau articole ale istoricului pe această temă. În „*Neamul Românesc*”, an XIV, nr.23 din 30 ianuarie 1919, N. Iorga semna articolul „*Secuii „dușmanii” noștri?*”:

„*Pentru ca să-și formeze o oaste de tâlhari contra noastră, în nădejdea că astfel (!) vor putea dovedi lumii caracterul maghiar al Ardealului, patrioții de la Cluj, ispitească cu bani o seamă de bieți secui demobilizați prin voința lor proprie în ceasul desfacerii tuturor legăturilor militare și politice și, supt conducerea generalului de operetă care salvează nația, îi trimet asupra pașnicelor sate românești. Obiceiul nu e nou. Ca să arate că înseamnă ceva în părțile ardelenesti, unde vechile lor așezări istorice sânt semănate doar ici și colo în pîlcuri - căci, în ce privește orașele, majoritatea populației ungurești a alcătuit din tot felul de paraziți ai oficialității maghiarii au întrebuințat pe secui. I-au scutit prin toate mijloacele, iertate și neiertate, cheltuind cu nemiluita în folosul unei părți numai din locuitorii țerii banul strâns de la totalitatea lor. Le-au dat pământuri, li-au împărțit funcții. Li-au întemeiat școli, i-au sprijinit și i-au măgulit în tot felul, ca pe purtătorii și apărătorii, prin toate mijloacele, dar mai ales prin pumnul brutal, prin ciomagul învărtit deasupra capetelor, ai ideii de stat național maghiar. Și pentru această misiune au fost înțețiți, necontenți, în fiecare clipă, precum o știu bine toți ardelenii, dar în special aceia dintre români cari au conviețuit cu dânsii în margenea de către Țara Bârsei a Hâromsecu-lui lor.*”

„*Școala și presa erau cele două mijloace mari pentru a trezi și întări entuziasmul fiilor celor adevărați, singurilor fii adevărați ai patriei maghiare pe pământul cucerit al Transilvaniei. De la cele d'întăiu învățături din partea dascălului de sat, ales între aleși pentru a ține focul sacru, puțul de secuie era deprins cu gândul că acei cari nu vorbesc ungurește nu sânt oameni ca și dânsii, că împotriva lor se poate încerca totul, că e o datorie față de neam să se lovească la orice prilej și cu orice arme într-însii, că în felul acesta binemeritează cinea de la Sfîntul Magyarország al străbunilor. Al străbunilor comuni, căci în această doctrină de naționalism pentru tulburarea liniștii conviețuitorilor pașnici un punct esențial e acesta că nu există secuie, ci numai maghiari. și că între acești maghiari un rol mare, de bărbăție și de îndrăzneală, e păstrat acelor pe care soarta i-a pus grăniceri și străjeri în marginea răsăriteană a Ardealului, de către Valahi - în țara cărora cine*”

știe dacă nu se va pătrunde cândva, în chip trainic, pentru a libera pe frații unguri ce zac în robie și a întemeia până la Siretu o Ungarie Nouă, Canaan de roadă pentru aceia care au dobândit-o.

Istoria, însă, le zice altfel decât cărturăria dascălului patriotic din satele secuiești, cu care vom mai avea de furcă fără îndoială. În prefața la „**Actele românești din Ardeal pivoare în cea mai mare parte la legăturile secuilor cu Moldova** (extras din Buletinul Comisiei Istorice a României, II, București, 1916) am arătat că vechile teorii cu privire la origina secuilor trebuie, hotărât, părăsite, măcar de acei cari n-au interesul să le susțină. Nu există nici un act autentic care să arate prezența secuilor în așezările lor de astăzi înaintea de anul 1224. La această dată ei apar într-o singură localitate, Sepus al lor, Sepsi de azi, care e românescul Sebeș. Ținutul acesta e o țară, ca ale noastre, și secuii, așezându-se într-însa, se organizează românește, în „scaune”, care sunt scaune de judecată, județe, de la care își iau și numele - căci Székely, Secuiu, înseamnă om din județ, ori, cum se zicea la noi pe vremuri, țăranului liber și ostaș, judec. În fruntea lor apare la 1235 un ductor (în latinește), care înseamnă voevod. Așezați pe acest timp, târziu, între români, de la cari iau felul de trai ca și organizarea și, fără îndoială atâta din însuși sângele nostru, cum li se vede după față, coloniști ai cavalerilor teutoni

care atunci întemeiaseră și Brașovul în coasta lor, acești secuii, îndată ce ies din rosturile lor militare, exclusive, îndată ce împrejurările-i prefac în simpli săteni, au nevoie pentru a trăi, nu de puțină și depărtată câmpie ardeleană ci de șesurile moldovane a căror stăpânire regii unguri li-o rezervaseră lor; dar pe care noi le-am făcut domnie românească. Îndreptarea lor într-acolo e determinată până și de nevoia pășunilor; căci am tipărit atâtea acte în care arată cum se rugau, până după 1700, de moldoveni să-și poată paște turmele pe munții cari țineau de ținuturile din Târgu-Ocnei, pe Muntele „**Haușul**” (Havas), „**care munte se cheamă Cheșcheș-Jiroș în hotar**”, sau prin Vrancea. Fără a mai pomeni de atâtea cari, numai să capete un ogor de roadă, primiau să fie și iobagi, șerbi, în țara lui Ștefan cel Mare. Cum la populațiile inferioare hotărâsc nevoile economice, e de mirare oare că secuii priviau pe Ștefan, pe Petru Rareș ca pe domnii lor și că luptau nu ca aliați, ci ca supuși în oștile noastre.

Și în vremea nouă casele cele mândre din Secuime sunt făcute cu banii din bielsugul României, pe care cei ce vin aici după câștig o numesc, ca și românii de peste munți: **Țara lor**, fiindcă așa a fost și fiindcă așa este, dușmanii de azi vor lupta mâine și ei supt steagul mănoasei și buneii României, la care și ei se vor fi alipit după nevoie și datină”.

Abstract

The correspondence of the Romanians from the „Tre Scaune” County with Nicolae Iorga – 1919

The author presents a part of Nicolae Iorga's mail from 1919: the part in which the great man of culture met the Romanians from the „Tre Scaune” county, among them: Ioan Rafiroiu, Aurel Nistor and Gheorghe Popp.

Many of the letters of the Romanians from Covasna and Harghita counties to Nicolae Iorga or articles of the great historian are published in the „Necrul Românesc” newspaper.

The author also presents letters or telegrams of the Romanians from „Secuime” to Nicolae Iorga and vice versa.

Petre Țurlea

Profesor Doctor, Parlamentul României, București
Tel. 044 / 117279 (domiciliu, Ploiești)